

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kansaneläkelaitos (myöhemmin Kela) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Tartuntatautipäiväraha

Esityksen tavoitteena on selkeyttää tartuntatautipäivärahaa koskevaa sääntelyä. Kela pitää tärkeänä, että esityksessä on kiinnitetty huomiota erityisesti Covid-19-pandemian aikana tartuntatautipäivärahan toimeenpanossa havaittuihin ongelmiin ja epäkohtiin. Tarkennuksena todettakoon, että oikeus tartuntatautipäivärahaan perustuu tartuntatautilakiin (1227/2016 vp.), ja sen tarkemmista myöntämisedellytyksistä sekä määrästä säädetään sairausvakuutuslaissa (1224/2004 vp.).

Covid-19-pandemia osoitti Kelan toimeenpaneman etuuslainsäädännön näkökulmasta, että voimassa oleva tartuntatautilaki ja sairausvakuutuslaki eivät riittävällä tavalla pystyneet vastaamaan kaikkiin haasteisiin, joita ratkaisutyössä nousi esille. Tartuntatautipäivärahaa myönnetään vuositasolla keskimäärin reilulle sadalle henkilölle, mutta pandemian aikana etuuden saajien määrä kasvoi merkittävästi, ja etuutta maksettiin enimmillään noin 385 000 henkilölle. Kela lähtökohtaisesti kannattaa ehdotettuja muutoksia, sillä sujuvan toimeenpanon sekä asiakkaiden edun ja oikeusturvan vuoksi on tärkeää, että oikeudesta tartuntatautipäivärahaan sekä sen määräytymisestä säädetään täsmällisesti.

Esitysluonnoksen 97 §:ssä säädetään tartuntatautipäivärahasta. Esityksessä ehdotetaan, että lapsen juridisen huoltajan lisäksi tartuntatautipäivärahaan olisi jatkossa oikeus myös muulla henkilöllä, joka vanhemman tavoin tosiasiallisesti hoitaa lasta olematta kuitenkaan lapsen vanhempi tai huoltaja.

Kela pitää ehdotusta kannatettavana, sillä voimassa olevan lainsäädännön mukaan tartuntatautipäivärahaan on oikeus vain lapsen juridisella huoltajalla. Kelan toimeenpanon näkökulmasta voimassa oleva lain sanamuoto on selkeä, mutta kohtuuttomia tilanteita on tunnustettu. Ehdotus huomioi paremmin erilaiset perhetilanteet ja säännös vastaa nykyistä erityishoitorahan määritelmää, jossa etuusoikeutta ei ole rajattu pelkästään juridiseen huoltajaan. Ehdotuksen ei arvioida lisäävän merkittävästi etuuden saajien tai ratkaisutyön määrää (poikkeuksena mahdolliset pandemiat), mutta muutoksenhakujen määrä tulee vähentymään nykytilaan verrattuna. Nykyisin tartuntatautipäivärahaa saattaa hakea joku muu lapsen hoitoon osallistuva henkilö kuin tartuntatautilaissa tarkoitettu huoltaja.

Voimassa olevan tartuntatautilain mukaan huoltajalla on mahdollista saada tartuntatautipäivärahaa, kun alle 16-vuotias lapsi on tartuntatautilain nojalla määrätty pidettäväksi kotona. Esityksessä ehdotetaan lapsen ikärajan laskemista nykyisestä 16 vuodesta 12 vuoteen. Esityksessä ehdotetaan myös, että tartuntatautipäivärahaa voitaisiin myöntää tosiasialliselle huoltajalle ansionmenetyksen korvaamiseksi 12-17-vuotiaan lapsen kehitystasoon tai toimintakykyyn liittyvästä perustellusta syytä, kun henkilön on välttämätöntä jäädä alaikäisen lapsen kanssa kotiin. Kela pitää ikärajan laskemista 12 vuoteen sekä tartuntatautipäivärahoikeuden ulottamista 12-17 vuotiaisiin perustellusta syytä tarkoituksenmukaisina ehdotuksina.

Kela pyytää kiinnittämään huomiota säännöskohtaisiin perusteluihin 97 §:n 3 momentin osalta ja arvioimaan säännöksen suhdetta sairausvakuutuslain 15 luvun toimeenpanoa ja 19 luvun tietojen saamista ja luovuttamista koskeviin säännöksiin. Esityksessä avataan perusteltua syytä siten, että tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun lapsella on kehitysvamma, terveydellinen erityistarve tai hän on monisairas. Kela haluaa kiinnittää huomiota siihen, että etuuden hakija on tosiasiallinen huoltaja ja terveydentilaa koskevat selvitykset koskevat lasta. Esimerkiksi erityishoitorahan osalta on tulkittu, että sairausvakuutuslain nykyinen sanamuoto ei mahdollista lapsen terveydentilaa koskevien tietojen saamista terveydenhuollosta vanhemman etuushakemukseen liittyen Kelan aloitteesta. Kela pyytää tarkentamaan ehdotusta tältä osin: Mitä selvitystä asiakkaan on esitettävä tartuntatautipäivärahaa hakiessaan, jos vedotaan perusteltuun syyhyn? Tartuntatautilääkäri ei lähtökohtaisesti ota kantaa lapsen kehitystasoon tai toimintakykyyn. Esityksessä olisi hyvä myös täsmentää soveltamiskäytäntöä tilanteessa, jossa etuuden hakija vetoaa perusteltuun syyhyn ilman, että väitteen tueksi esitetään lääketieteellistä tai muuta selvitystä.

Kela kannattaa erityisesti sairausvakuutuslakiin tehtäviä täsmennyksiä. Sosiaaliturvan yhdenmukaistamisen näkökulmasta on tärkeää, että tartuntatautipäivärahan osalta esityksessä ehdotetaan vastaavia muutoksia kuin luovutuspäivärahan osalta on toteutettu (HE 150/2025 vp.). Esityksessä ehdotetaan, että sairausvakuutuslain 8 luvun 5 (maksamisen rajoitukset) ja 6 §:ä (estävät etuudet) sekä 12 luvun 5 §:ä (suhde työeläkelakien mukaiseen vanhuuseläkkeeseen ja kuntoutusrahaan) ei sovellettaisi tartuntatautipäivärahaan. Yhtenäistä soveltamiskäytäntöä luovutuspäivärahan kanssa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, sillä tämä sujuvoittaa Kelan etuuskäsittelyä ja ratkaisutyön ohjeistamista. Kela pitää myös tärkeänä, että tartuntatautipäivärahan suhteesta tiettyihin ansionmenetykskorvauksiin säädetään täsmällisesti jatkossa ehdotetussa uudessa 12 luvun 2 a §:ssä. Sairausvakuutuslaissa ei ole nykyisin säädetty tartuntatautipäivärahan suhteesta työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisiin korvauksiin, eikä tartuntatautilaissa ole

ensisijaisuussäännöksiä. Saman ansionmenetyksen korvaamista tartuntatautipäivärahalla kaksinkertaisena tai osittain päällekkäisenä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Kela pitää hyvänä, että esityksessä ehdotetaan sairausvakuutuslain 11 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisen vakuutusmaksuvähennyksen ulottamista myös tartuntatauti- ja luovutuspäivärahaan. Jatkossa vakuutusmaksuvähennys koskee myös tosiasialliseen ansionmenetykseen perustuvia etuuksia, eikä pelkästään vuosituloon perustuvia päivärahaetuksia. Kuten esityksessä todetaan, ilman vakuutusmaksuvähennystä etuuden taso olisi liian korkea henkilölle maksettavaan palkkaan nähden.

Esitetyt ehdotukset eivät aiheuta merkittäviä muutoksia Kelan järjestelmiin.

Työterveyshuolto

Kela toteaa, että työterveyshuollon sisällöstä säädetään työterveyshuoltolaissa (1383/2001) ja hyvästä työterveyshuoltokäytännöstä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (708/2013). Työterveyshuollon korvaamisesta puolestaan säädetään sairausvakuutuslaissa. Tartuntatautilailla ei voida säätää työterveyshuollon tehtävistä tai korvaamisesta.

Esitysluonnoksen 51 §:ssä säädetään työhön liittyvistä rokotuksista. Kela toteaa, että työpaikkaselvityksellä arvioidaan ja tunnistetaan työstä, työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvien terveysvaarojen ja -haittojen, kuormitustekijöiden sekä voimavarojen terveydellistä merkitystä ja merkitystä työkyvylle mukaan lukien biologisille tekijöille altistuminen sekä työterveyshuollon toimenpiteiden tarve. Biologisille tekijöille altistumisen torjuntatoimet voivat olla biologisen tekijän korvaaminen vaarattomalla tai vähemmän vaarallisella sekä hygienian ja henkilökohtaisen suojauksen keinot. Riskiä voidaan vähentää myös rokotuksilla. Työpaikkaselvityksellä todetut työn vuoksi tarvittavat rokotukset kirjataan toimintasuunnitelmaan.

Työterveyshuollon ammattihenkilöiden arvioiman tarpeen perusteella korvataan sellaisia työn vuoksi tarpeellisia rokotuksia, jotka suojaavat työntekijää työtehtäviin liittyviltä tartuntariskeiltä. Myös työmatkojen vuoksi välttämättömät rokotukset ja kansainvälinen rokotuskortti korvataan työterveyshuoltona. Rokottaminen muilla kuin kansallisen rokotusohjelman mukaisilla rokotteilla, siltä osin kuin kyseessä ei ole henkilön itsensä suojaaminen, on työnantajan kustannettavaa ja tältä osin kustannuksista ei ole oikeutta työterveyshuollon korvauksiin.

Jos rokotevalmiste on palveluntuottajalle maksuton, rokotteen antamisen kustannus oikeuttaa korvaukseen, mutta rokotevalmisteen kustannus ei. Työn vuoksi tarvittavat rokotteet tulee kirjata toimintasuunnitelmaan.

Esitysluonnoksen 57 §:ssä säädetään terveydentilan selvityksestä hengityselinten tuberkuloosista työtehtävää varten. Luonnoksessa esitetään, että palvelua tuottava taho olisi oikeutettu työterveyshuollon korvaukseen työntekijöidensä tuberkuloosiselvityksistä, samoin kuin henkilöiden, joiden kanssa työsopimussuhde on syntynyt ja joille selvitys tehdään ennen työsuhteen alkamista. Kela toteaa, että vakiintuneen korvauskäytännön mukaan tuberkuloosiselvityksiä ei ole korvattu työnantajille työterveyshuollon kustannuksina. Työterveyshuollon korvattavuudesta ei voida säätää tartuntatautilaissa.

Opiskeluterveydenhuolto

Esitysluonnoksessa todetaan, että laissa tulisi selkeästi todeta, kenen vastuulla kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvien rokotusten järjestäminen opiskelijoiden kohdalla on, hyvinvointialueiden vai opiskeluterveydenhuollon. Kela on tästä esityksen kanssa samaa mieltä ja pitää hyvänä, että korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto on huomioitu aiempaa kokonaisvaltaisemmin ehdotetussa tartuntatautilaissa.

Kela on tuonut esiin, että nykyisessä tartuntatautilaissa opiskeluterveydenhuollon rooli kansallisen rokotusohjelman toimeenpanossa ja tartuntatautiin torjuntatyössä on määritelty vain työharjoittelun osalta ja se tulisi huomioida myös muuten. YTHS:n tulisi voida hankkia kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet ja tartuntatautilääkkeet ilman ylimääräisiä kustannuksia vastaavalla tavalla kuin julkinen terveydenhuolto. Kela toteaa, että näitä sen esiin tuomia seikkoja on hyvin huomioitu ehdotetussa laissa.

Esitysluonnoksen 49 § on uusi ja pääosin vastaa niitä asioita, joita Kela on opiskeluterveydenhuollon osalta pitänyt esillä tartuntatautilain uudistusta valmisteltaessa. Opiskeluterveydenhuollossa on käytännössä huolehdittu korkeakouluopiskelijoiden rokotussuojasta jo nyt, mutta on perusteltua säätää asiasta lailla. Pykälässä säädettäisiin opiskelijoille oikeus ottaa rokotukset myös omalla hyvinvointialueellaan ja asetettaisiin opiskeluterveydenhuollon järjestäjälle ja palveluntuottajalle tältä osin yhteistyövelvoite hyvinvointialueiden kanssa rokotustoiminnan yhteensovittamiseksi. Kela toteaa, että yhteistyövelvoite tulee tarpeellisin osin huomioida myös tietojen luovutusta koskevassa lainsäädännössä ja sen mahdollisissa muutoksissa.

Esitysluonnoksen 49 §:ään on sisällytetty myös mahdollisuus säätää korkeakouluopiskelijoiden rokotuksista tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Esitysluonnoksen mukaan STM:n tulisi ennen asetuksen antamista kuulla Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta. Kela katsoo, että ennen mahdollisen asetuksen antamista tulisi kuulla myös muita asian kannalta olennaisia tahoja, etenkin opiskeluterveydenhuollon järjestäjää ja tuottajaa sekä hyvinvointialueita.

Kela pitää hyvänä, että tuberkuloosiselvityksen järjestämisvastuuta koskevaa sääntelyä tarkennettaisiin 57 §:n 3 momentissa esitetyin tavoin myös opiskeluterveydenhuollon osalta.

Esitysluonnoksen 96 §:n mukaan korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto saisi lain 49 §:ssä tarkoitettuihin rokotuksiin käytettävät rokotteet maksutta. Kela kannattaa esitystä tältä osin ja pitää tärkeänä, että korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto saa hankittua rokotteet edullisemmin hyvinvointialueiden tavoin, eikä tältä osin rinnastuisi yksityisen terveydenhuollon palveluntuottajaan.

Tyrväinen Mika
Kansaneläkelaitos